

Преводът в медиите

Елена Тарашева

Нов български университет

Департамент Чужди езици и култури

Монтевидео 21, София

etarasheva@nbu.bg

This study traces articles published in foreign-language media and their translations in Bulgarian news media. By aligning the texts, major differences are elicited between original and translation. The function of the changes is discussed, and the role of translation for the media gauged.

key words: media, translation, align, functionalism

Elena Tarasheva

Media Translation

Увод

Журналистиката, както и преводът са комуникативни дейности. Преводът се дефинира от Венути¹ като форма на регулирана трансформация на една социополитическа дейност. Автори, като Тимошко², Ниранджана³, Бейкър⁴, Баснет и Триведи⁵, Тимошко и Генцлер⁶ твърдят, че по този начин преводът се превръща в политическа дейност, насочена към преодоляване на асиметрични културни контакти. Според дефиницията на Катфорд⁷, преводът дори не е езиковедска работа, а пренос на смисъл чрез езиково прекодиране.

Към края на осемдесетте години на миналия век въпросът дали преводът е верен на оригинала отпадна. Функционализмът замени този начин на верификация с теорията на Вермеер⁸, наречена Скопус. Названието идва от гръцката дума за място и цел, която дефинира превода като целенасочена дейност, започваща с възлагане на превода на

¹ VENUTI, Lawrence. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.1995.

² TYMOCZKO, Maria. *Translation in a Postcolonial Context*. Manchester: St. Jerome.1999

³ NIRANJANA, Tejaswini. *Siting Translation: History, Post-Structuralism and the Colonial Context*. Berkeley, Los Angeles and Oxford: University of California Press. 1992

⁴ BAKER, Mona. *Translation and Conflict. A Narrative Account*. London and New York. Routledge.2006.

⁵ BASSNETT, Susan and Harish Trivedi. *Postcolonial Translation: Theory and Practice*. London and New York: Routledge.1999, p. 162.

⁶ TYMOCZKO, Maria and Edwin Gentzler. *Translation and Power*. University of Massachusetts Press, 2002, 244 p.

⁷ CATFORD, John C. *A Linguistic Theory of Translation*. London: Oxford University Press. 1965.

⁸ REISS, Katharina and Hans J. Vermeer. *Towards a general theory of translational action: Skopos theory explained*. Oxon: Routledge, 2014.

конкретен преводач и завършваща с превод, който да предаде посланието на възложителя (а не на автора на текста).

Съпоставителни прегледи на оригинал и преводи на един или повече езици показват как социално-исторически фактори предимно от приемащата култура оформят изборите на преводача. Съответно, в постмодерната теория на превода традиционният образ на преводача като черноработник, който без собствена намеса пренася едно значение в друго е изместен от професионалист с недвусмислен лиценз да налага трансформации. Такива трансформации са нужни заради необходимостта читателят на превода да осъзнае не просто думите на чуждоезиковия текст, но и особености, свързани с културата на говорещия. Тази култура не е даденост, която се подразбира от само себе си, нито можем да очакваме да е споделена от говорещия и неговите слушатели от различни части на света. Затова съвременната дефиниция на превода включва и понятието медиация: не просто езикова трансформация на думите от един език на друг, а представяне на цялостния контекст, в който се изрича оригиналното изказване. Както пише Арожу⁹, слаба е вероятността да съществува вграден смисъл, който да може автоматично да се възпроизведе в текст на друг език без намесата на модератор или на културни, исторически и идеологически обстоятелства. Такъв дискурс оформя определението за превод, формулирано от Тимошко и Генцлер¹⁰, че преводът не е просто вярно възпроизвеждане на текст, а целенасочен и съзнателен подбор, сглобка и структуриране, а дори и фалшифициране – отхвърляне на информация, подправяне и създаване на нови секретни кодове. Кои текстове ще се превеждат, от и на какви езици е политическо решение. Макар да е далеч от политиката, превеждането е политическо действие.

Феъркльв¹¹ твърди, че предаването на думи от медиен репортаж се подчинява на особеностите на жанра в приемащата медия, като за даденост се приемат определени позиции, с които е запозната аудиторията на оригиналния текст, но не и тази – на приемащата медия.

Метод на изследване

За целите на това изследване е събран корпус от преводни статии, публикувани в български медии. В продължение на година се търсят оригинали на статии, които се появяват като преводи на публикации в чуждоезикови медии. Ползвани са новинарски сайтове с хиляди последователи, представени във Фейсбук. Изключени са медии, които не са декларирали своя издател, според наблюдателя Гаджиков¹². Избегнати са лайфстайл и научни издания.

⁹ ARROJO, Rosemary. The Revision of the Traditional Gap between Theory and Practice and the Empowerment of Translation in Postmodern Times. In: *The Translator* 4 (1), 25–48. (1998:25)

¹⁰ Tymoczko и Gentzler *ibid.* 2002, xxi

¹¹ FAIRCLOUGH, Norman. *Language and Globalization*. London: Routledge. 2006:98.

¹² ГАДЖИКОВ, Красимир. Медийно око. [online]. 2006- 2020. [cited 29.11.20 г]. Available from: <https://mediascan.gadjokov.com/>

Преводните статии са успоредени с оригиналите. Търсят се разлики между превод и оригинал. Анализират се цялостните текстове: жанрът на превод и оригинал, илюстрацията, езикови съвпадения и отклонения, съпоставят се граматичните средства за създаване на смисъл. Тъй като такива съпоставки не са правени преди, не се налагат предварителни модели на съпоставка. Целта е категориите да изплуват в процеса на съпоставяне. В крайна сметка се установяват особености на преводни материали в българските медии.

В ограничения обем на тази статия са избрани 2 примера, които изглеждат типични в рамките на целия корпус. Единият е на новинарска статия, другият – на коментар.

Резултати

Количествено, материалите в произволно избрана медия по външни теми са около 30-40% от цялото съдържание. Външната тематика се третира от неподписани материали, често – агенционни. В редки случаи се споменава „по материали на чуждата преса“, или „вестник X пише, че ...“. В корпуса са включени текстове, за които е отбелязано от коя чуждоезикова медия са. Обект на преводите най-често са текстове за България, публикувани в чужди медии, информации за значими събития в чужбина, коментарни текстове от известни автори по важни въпроси.

Преводите на текстове за България често съдържат връзка към оригиналния текст. В първите часове след публикуването тази връзка работи и читателят може да види текста в оригинал. За съжаление, в много случаи достъпът до изданията е платен, а за някои медии е забранен достъп от България. Връзката е публикувана като гаранция за съответствие между превод и оригинал. В редки случаи е посочено името на преводача.

В статията „В Канада Хари и Меган живеят в дома на руски милиардер, заподозрян в укриване на пари на Кремъл“¹³ се цитира британският Таймс.

Оригиналната статия има различно заглавие: Russian Tycoon linked to Harry and Megan's 10.5 m hideaway¹⁴. Информацията за укриване на пари на Кремъл е допълнена от преводача. Тази трансформация не служи за изясняване на специфичната културна ситуация за четящия превода – функция, изискуема при качествен превод. По-скоро става изместване на информационната стойност¹⁵ на публикацията: ако за оригинала това са кралските особи (представени в рубрика към заглавието), за преводача на фокус са пари, укривани от Кремъл. Докато в оригинала руският милиардер се представя като свързан – без уточнения – със скривалището на Хари и Меган, в превода се формулира недвусмислено теза, че милиардерът е заподозрян в укриване на пари.

¹³ В Канада Хари и Меган живеят в дома на руски милиардер, заподозрян в укриване на пари на Кремъл. Фактор.13 януари 2020. Cited 15 януари 2020. Available from: https://faktor.bg/bg/articles/novini-svyat-v-kanada-hari-i-megan-zhiveyat-v-doma-na-ruski-miliarder-zapodozryan-v-ukrivane-na-pari-na-kremal?fb_comment_id=2618396958230081_2618403091562801

¹⁴ ELLERY, Ben. Russian tycoon linked to Harry and Meghan's £10.5m hideaway. The Times. January 13th 2020. Cited January 15th 2020. Available from: <https://www.thetimes.co.uk/article/russian-tycoon-linked-to-harry-and-meghans-10-5m-hideaway-mnsm71939>

¹⁵ FOWLER, Roger. Language in the News. London and New York: Routledge. 1991: 13

Наблюдава се разлика в абстракта – там, където се дават отговорите на важните въпроси Кой? Какво? Къде? Кога? Как? Изходната точка (темата) в оригинала е кралското семейство, за което се съобщава новата информация, че отказва да назове собственика на вилата, в която са отседнали принцът и съпругата му. Преводът спестява определението на милиардера controversial (противоречив), както и определението, което съобщава за сферата на бизнеса му - технологичен. Модалността в оригинала (could belong) показва недвусмислено, че действието е слабо вероятно. Такава връзка между действителността и назованото действие в българския превод липсва. Напротив – изглежда сякаш няма съмнение в истинността на твърдението, че вилата е на руски милиардер. С това личи преформулиране на новината и незачитане на позицията на редакционния екип на Таймс да се разграничи от категорично определяне на собствеността на къщата.

Успоредяването демонстрира, че са пропуснати цели пасажии от оригинала. Структурата на статията в британските медии предполага всеки нов ред да развива по една тема, като темите се подреждат в низходящ ред по важност, демонстрирано от Сисонс¹⁶. В конкретния случай се вижда, че след първия параграф – който обобщава новината, преводът пропуска три параграфа, за да предаде на по-предно място подробност, представена като маловажна в оригинала.

В текста на превода личи преразказване, сигнализирано от фрази КАКТО ПИШЕ ТАЙМС, ТАЙМС ОТБЕЛЯЗВА. Ползват се кавички, които трябва да маркират границите между преведеното и преразказаното. Въпреки това, преводът между кавички се отклонява от оригинала, както показахме с пропускането на гореспоменатите определения от текста и промяната на модалността. Личи и разнопосочна употреба на кавичките: от една страна се ползват като маркер на цитат, от друга – на фигуративна употреба: изразът „дал назаем“ превежда английската фраза loaned, която няма точен превод на български.

Пропуснати са параграфите за начина на плащане на имоти в Британска Колумбия, който позволява укриване на пари и причините да се забрани този метод. Тези параграфи изясняват защо е неясна собствеността и как това става повод за укриване на пари. Пропускът утвърждава представянето на собствеността на къщата в превода като несъмнена истина. В един от непреведените абзаци е цитиран руснакът, който отхвърля твърденията, че къщата е негова. Има и уточнение на редакцията, че информацията за собствеността е непотвърдена. Такова повтаряне на детайли в структурата на медийна статия е рядкост в британските медии и говори за изрично разграничаване от такава теза, предвид високопоставените участници в отразяването събитие и вероятността от съдебно преследване. Но нито едно от тези важни твърдения в оригинала не се съдържа в „превода“

Изместването на информационната стойност личи особено ясно от илюстрацията – българският превод е публикуван със снимка на олигарха, а оригиналът – със снимка на двойка артисти, свързали кралската двойка с агенцията, която отдава имота под наем.

¹⁶ SISSONS, Helen. Journalism and public relations: A tale of two discourses. In: Discourse & Communication. 2012. 6(3) 273–294.

Докато за английското издание новинарската ценност са измамни практики на агенти на недвижими имоти – които водят до пране на пари - българският превод извежда на първо място тайнствената роля на руски олигарх в живота на британското кралско семейство. Така преводът променя, но не с цел изясняване на културна специфика за читателя, а за извличане на история с различен фокус. Остава въпросът дали могат колебливи твърдения за маргинални участници от английската статия да се изведат като несъмнени факти и да се поставят в центъра на преводна новинарска статия.

На второ място анализираме превод на статия¹⁷ от бившия американски посланик в България Джеймс Пардю в списанието Политико, американско издание за политическа журналистика с интерес към американска, но и международна тематика. Жанрът е коментарна статия (op-ed), която изразява мнение, различно от редакционното. Статията¹⁸ е преведена от българския вестник Дневник, издание на медийната група Економедия.

Преводът също съкращава голяма част от статията в оригинала. Информационният повод за превода на тази статия е съдържимото в нея директно послание към европейските партньори на България. Публикуването на текста в Политико показва избраната публика – европейската общественост. Не е ясно кой е възложил превод на български език, но допускаме, че медията се е самосезирала по индикации от текста, че той трябва да бъде прочетен от и българи. Преводачът не е назован, нито има индикация за жанра като превод, макар че не се очаква авторът да излага мнение в международно списание на български език.

Първото впечатление е от заглавието и илюстрацията. Докато Политико извежда България и Борисов в заглавието и илюстрира със снимка на Борисов, който с болезнена физиономия намества вратовръзката си – визуален намек за неудобната позиция, в която се е озовал премиерът, Дневник извежда цитат от текста, че Борисов е лека форма на Путин – впечатляваща метафора, подходящо поставена в кавички. Снимката показва Пардю в близък план, леко усмихнат, излъчващ добронамереност.

Статията отново съдържа маркери на преразказ, като изрази „смята той“ и кавички за изречения, които са точно преведени, за разлика от други, които са преразказани. Прави впечатление свитият обем на текста. Преводът отново опровергава мнението, че българският текст „разтяга“ английския оригинал – мнение широко прието в литературата¹⁹. Както и в представената по-горе новинарска статия, доста детайли са пропуснати. Пропуските се дължат на първо място на знание, което се смята за даденост в света на българския читател – за разлика от аудиторията на оригиналния текст. Политико печата три реда представяне на Джеймс Пардю, което включва и публикувана книга от посланика. В

¹⁷ PARDEW, James W. Bulgaria — and Borissov — have passed the point of no return. Politico [online]. 16 септември 2020. [cited 20 септември 2020]. Available from: https://www.politico.eu/article/bulgaria-boyko-borissov-point-of-no-return/?fbclid=IwAR2gCdpi8w7eVoz9MtYY0-LIOqWgqWQq5Kbq4iv_af0tp-M5GDqcEj1xGTw

¹⁸ Борисов е "лека форма на Путин", смята бивш американски посланик. Дневник [online]. 16 септември 2020. [cited 20 септември 2020]. Available from: https://www.dnevnik.bg/sviat/2020/09/16/4115065_borisov_e_leka_forma_na_putin_smiata_bivsh_amerikanski/?ref=home_layer2&fbclid=IwAR0ISGngaDtSCMblYPvVDSqp6hekmZrVdXPIK5zsWP2l...

¹⁹ ALEXIEVA, Bistra. Interlingual Asymmetry: Implicitation and Explicitation in English and Bulgarian. Sofia: St Kliment Ohridski University Press.2010.

Дневник това е пропуснато. За сметка на това се представя изданието - Политико, което вероятно е по-слабо познато за българския читател. С това се осъществява важната медиаторска функция на преводача да ситуира текста между конкретен автор и издание.

Основната езикова функция, търсена с публикацията на текста в Политико е призоваването на европейските институции да защитят протестиращите в България. Пардю го прави чрез условно подчинено изречение:

Europe, if it cares about the protection of democracy, now has to take a leading role in supporting their demands for change. (Европа, ако е искрено ангажирана със закрилата на демокрацията, сега трябва да поеме водеща роля в подкрепата на исканията за промяна – преводът мой, Е.Т.)

Така цената на действието, което се изисква, се мотивира с образа, който създава Европа – защитник на демокрацията. Призивът за действие е съчетан с приглушаване на желаното действие – да приеме водеща роля в подкрепата (не да защити). Така се получава модулиран и добре мотивиран призив за действие от страна на Европа. Утвърждава се образът, който Европа иска да създаде за себе си и същевременно се потулва необходимостта от уникален и непосилен ангажимент. Цялата тази модалност на действието е загубена в българския превод. За сметка на това се вкарва задължителност и заповедност:

Какво да прави Европа

Краткото заповедно изречение освен това е изведено в подзаглавие. Така се засилва функцията на преиначения превод. Препинателен знак липсва. Елиптичната императивност се подсилва от свързаността между параграфите чрез Първо, второ, трето в българския превод. Меката препоръчителност в оригинала на *should* е заменена с отривиста задължителност: да признаят, да обявят, която ескалира до „трябва да“. За разлика от тенденцията преводът да смекчава модалностите, тук става обратното – отношението на глаголното действие към реалността се предава като задължително. Трябва да се отбележи също, че свързващата лексика, от типа на ПЪРВО, ВТОРО, ТРЕТО или ЗА ДА, ТЪЙ КАТО типично отсъства от текстове на български и се налага преводачите да я добавят. В представения превод е обратното – преводът добавя свързваща лексика, която прави организацията по-стегната и звученето – ударно.

Напълно е пропуснат параграфът, който описва ситуацията в България – нестихващи протести и все по-силно вкопчване във властта от страна на управляващите, тъй като се предполага, че публиката на превода е наясно с фактите. С това призивът на дипломата е лишен от фактическа мотивация за препоръчаното действие. Авторската оценка за състоянието на демокрацията в България в момента е преразказана в съкратен вид. Запазени са впечатляващи изрази, като „Путин в лека форма“, който е избран за заглавие на превода. Напълно липсва параграфът, в който се обяснява деликатната позиция на Европа – от една страна да приема законното правителство на Борисов като гаранция за членството на България в ЕС, от друга - да се изправи срещу злоупотребата с европейски средства. Тук идва още един аргумент в полза на намесата на Европа, тъй като Вашингтон по никакъв начин не е свързан със ставащото.

Вместо описанието на ситуацията в България и ролята на Брюксел, в превода четем, че Пардю предлага три стъпки за подобряване на ситуацията. Оригиналният текст предлага и мотивира, а не нарежда от позиция на силата първо, второ и трето действие.

Дискусия

От данните на това изследване медиите не признават превода като начин за медиация между две култури. Той се приема за даденост – не се споменава името на преводача, не се установяват особености на преводен текст, думата „превод“ липсва в представянето на материала. Дори условното разграничение на текст в кавички и текст без кавички не представя точно цитираното.

Не се прави оценка на оригинала като дискурс – каква медия адресира текста си към каква аудитория, от какви позиции и с какво послание. Значението на структурата на оригинала не се зачита.

Демонстрираните тук особености на преводите са: пропускат се факти, подменя се значимостта им, променя се модуса на изказването, не е отразена позицията на медията по отношение на изложените факти. Това дава основание да се твърди, че оригиналът е изопачен.

От оригиналните текстове се извличат избрани факти и се представят по начин, угоден на приемащата медия и съвсем несъобразен с оригиналната позиция. Читателите на заграбените частици информация се въвеждат в заблуждение относно послания, които определено липсват в оригиналите.

От гледна точка на превода, промените не изясняват недостъпни за читателя факти от чуждата култура. По-скоро се ползва незнанието на читателя за оригинала да се преиначи информацията от гледната точка на предаващата българска медия. Увереността в изопачаването на факти се подсилва и от слабата популярност на българските медии зад границите на страната и нулевата вероятност за съдебно преследване. Доколкото критичната аудитория осъзнава, че думите на чужд журналист не са изречени на български език, а е имало преводна намеса, липсата на информация за преводача разклаща вярата в достоверното пресъздаване.

Разбира се, съществува съображението за авторските права, но то не бива да се тълкува по посока използване на информация за целите на едно различно послание.

Заклучение

Преводът има какво да допринесе в картината на света, отразена от българските медии. Познанието за културата на езика, медиите, тяхната структура и жанрове може да обогати българския читател. Вместо заграбване на информация, преводът може да служи като прозорец към света, но само ако се ползва грамотно, критично и с уважение към оригинала.